

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО**

**ЗБІРНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ
«УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

Мелітополь, 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО**

**ЗБІРНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПРАЦЬ
«УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В
ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ»**

**Мелітополь
2020**

Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти.
Випуск 24 / Збірник науково-методичних праць/ Таврійський державний
агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного– Мелітополь, 2020.
– 581 с.

У збірнику наведено матеріали з навчально-методичної і виховної роботи науково-педагогічних працівників університету за підсумками науково-практичної конференції 2019-2020 навчального року.

Редакційна колегія:

Кюрчев В.М., д.т.н., професор, ректор ТДАТУ (головний редактор); Ломейко О.П., к.т.н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи ТДАТУ (заступник головного редактора); Надикто В.Т., д.т.н., професор, проректор з наукової роботи; Кюрчев С.В., к.т.н., професор, декан механіко-технологічного факультету; Назаренко І.П., д.т.н., професор, декан факультету енергетики та комп'ютерних технологій, Карман С.В., к.е.н., доцент, декан факультету економіки та бізнесу; Іванова І.Є., к.с.-г.н., доцент, декан факультету агротехнологій та екології, Болтянська Н.І., к.т.н., доцент кафедри ТСС АПК

Статті опубліковані мовою оригіналу

Адреса редакції: 72312, ТДАТУ пр-т Б. Хмельницького, 18,
м. Мелітополь, Запорізька обл.

e-mail: nmc@tsatu.edu.ua

Науково-методичний центр університету

УДК 159.944.3

**Єременко Л. В., к.психол.н., ст. викл.,
Ісакова О. І., к.ф.н., доц., Тараненко Г. Г., к.пед.н., доц.,
Шлєіна Л. І., ст. викл.**

Таврійський державний агротехнологічний університет
Імені Дмитра Моторного

ПРОКРАСТИНАЦІЯ ЯК АСПЕКТ ПОВЕДІНКИ ПЕДАГОГА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Анотація. У статті представлено огляд досліджень феномена прокрастинації, підходів до класифікації прокрастинації. Також проаналізовано причини виникнення прокрастинації, її структурна організація, запропоновано алгоритм подолання прокрастинації для педагогів.

Ключові слова: феномен прокрастинації, прокрастинатор, перфекціонізм, копінг-стратегія, самооцінка.

Постановка проблеми. Феномен прокрастинації в сучасному світі давно є на часі і викликає непідробний інтерес як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології (С. Н. Lay, N. A. Milgram, G. Batory, D. Mowrer, P. Классен, К. Сінекал, Дж. Р. Феррарі та інші). З прокрастинацією людина стикається з незапам'ятних часів. Однак проблема не була об'єктом спеціального вивчення і тільки в останні десятиліття, через збільшення актуальності, її стали активно вивчати. З'явилися теорії, методики діагностики рівня прокрастинації, техніки її подолання. Більш поширеним ракурсом її вивчення є аналіз взаємозв'язків проявів прокрастинації з різними особливостями особистості, насамперед самоефективністю, мотивацією, тривожністю, агресією, стресостійкістю, копінг-поведінкою, перфекціонізмом.

Прокрастинація - схильність до відкладання важливих справ на невідзначений час. Цей поведінковий феномен сьогодні найчастіше трактується і розуміється як «ірраціональна затримка поведінки» [1].

Майже одноразово у своєму житті кожен педагог відкладав виконання тих чи інших справ. Однак, якщо мова йде про прокрастинації, то він не поспішає їх виконувати навіть в тих випадках, коли має стовідсоткову переконаність у важливості і необхідності даних справ. Педагог зовні залишається активним, але при цьому його професійна діяльність не призводить до будь-яких значущих результатів. Прокрастинація є цілком усвідомлюваною, тягне за собою добровільне відкладання справ, навіть за умови, що невиконання наміченої справи спричинить несприятливі наслідки для педагога в його професійній діяльності. Разом з тим, прокрастинація може чинити негативний вплив як на професійну діяльність педагога, так і на стан його психологічного самопочуття, самооцінку і самоповагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початок вивчення феномену прокрастинації в зарубіжній психологічній науці поклали такі вчені як Н. Мілграм, Дж. Харіотт і Дж. Феррарі, що пов'язують поширення прокрастинації, насамперед, з технічним розвитком країн [1]. Дослідженням цієї проблеми також займалися Р. Стернберг і Л. Ф. Чанг, Н. Ентвістл і П. Рамсен, Д. Колб і Р. Фрай, П. Хоні і А. Мемфорд, М. S. Readingbrown, R. R. Hayden, A. McDermott.

У вітчизняній психології проблема прокрастинації фрагментарно висвітлювалася такими дослідниками як: Я. І. Варваричева, Т. Л. Крюкова, О. Л. Михайлова, Н. О. Шухова та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення причин виникнення прокрастинації у педагогів, її структурної організації. Сформулювати алгоритм її подолання.

Виклад основного матеріалу досліджень. Як вважає В. С. Ковилін, в психологічній науці можна виділити три основні підходи щодо розуміння сутності феномена прокрастинації: психодинамічний, поведінковий, когнітивний.

У парадигмі психодинамічного походу простежується тісний взаємозв'язок прокрастинації з наслідками дитячих травм і проблем у взаєминах з батьками та іншими близькими людьми. Прокрастинатори зазнають значних труднощів у прогнозуванні та плануванні майбутнього, оскільки більш орієнтовані на сьогоднішній день.

Поведінковий підхід феномен прокрастинації пояснює на основі механізму закріплення. Прокрастинатори, вважаючи за краще братися за недовгострокову роботу з гарантованою винагородою, блокують процес побудови довгострокових цілей.

У концепції когнітивного підходу прокрастинація визначається як емоційний розлад, причини якого ґрунтуються в ірраціональному мисленні, нездатності самостійно приймати рішення, заниженій самооцінці [1].

Прокрастинація являє собою складний феномен, що має різні причини. Втім, основною причиною прокрастинації Дж. Бурка і Л. Юен називають різні страхи:

1) страх невдачі допомагає прокрастинатору уникнути безпосередньої оцінки його здібностей, подолати страх знецінення і зберегти самооцінку. При цьому професійна репутація, безумовно, може постраждати [2];

2) страх успіху, що виявляється у педагога у побоюванні опинитися в центрі уваги, зайняти нову соціальну щабель, конкуренції;

3) страх втрати контролю над ситуацією. Прокрастинація в даному випадку допомагає відчувати власну незалежність і уникнути надмірного контролю з боку оточуючих. При цьому свою незалежність відстоювати не потрібно;

4) страх змін. Відкладання при цьому виді страху дозволяє залишитися в звичному соціальному середовищі.

Відкладання справ і прийняття рішень справедливо пов'язують із перфекціонізмом. Це пов'язують з тим, що перфекціоністи до нескінченності продовжують удосконалювати результат.

На думку Шемякіної О. О. прокрастинацію можна розглядати з двох позицій:

1. Як одну з форм психологічного захисту - уникнення, що призводить до таких негативних наслідків як зниження рівня адаптації та формування неефективних зразків поведінки.

2. Як одну з форм копінг-стратегій, що дозволяє за певних умов ефективно адаптуватися і самореалізовуватися [3].

Далі з'ясуємо основні критерії прокрастинації:

- контрпродуктивність (виконання роботи у невиправдано високому темпі і обсязі);

- марність (відсутність об'єктивної причини і необхідності виконання якоїсь діяльності);

- відстрочення (виконання поставлених завдань з великим запізненням).

Основними психологічними ознаками прокрастинації є емоційний дискомфорт і негативні емоційні переживання.

Розглянемо ретельно характерні ознаки прокрастинації. Знаючи їх, педагог для себе може визначити, чи властива йому схильність до прокрастинації:

1. Сприйняття життя як нескінченної низки зобов'язань, які педагог не здатен стримати. Складання довгих переліків важливих справ, безсоння, постійна напруга.

2. Порушення, що пов'язані з відчуттям часу. Використання невизначених термінів, наприклад «колись наступного тижня» або «восени...», хронічні запізнення, легке відволікання від мети через іншу ідею, труднощі у визначенні пріоритетів.

3. Невпевненість в собі, фрустрованість і пригніченість, страхи, відчуття незадоволеності.

4. Нерішучість і побоювання критики. Відкладання фінальної стадії проекту в спробах довести результат до досконалості.

5. Низька самооцінка і відсутність впевненості в собі, що заважають працювати продуктивно, екстернальний локус контролю (приписування провини за свої помилки зовнішнім обставинам), відчуття невідконтрольності власного життя.

Щодо проблеми типологізації прокрастинації. Одна з перших класифікацій типів прокрастинації була запропонована Н. Мілграмом, Дж. Баторії і Д. Моурером, які навели 5 основних її типів:

1. Щоденна або побутова прокрастинація, що пов'язана з відкладанням повсякденних справ, які повинні виконуватися регулярно.

2. Прокрастинація в ухваленні рішень - неможливість ухвалення в установлені терміни будь-яких рішень, у тому числі й незначних.

3. Невротична прокрастинація пов'язана з відкладанням життєво важливих рішень (створення сім'ї, вибір сфери діяльності і т. ін.).

4. Компульсивна прокрастинація проявляється як хронічне зволікання у будь-якій діяльності.

5. Академічна прокрастинація проявляється у відкладанні в часі виконання навчальних завдань і проектів [4].

У подальших своїх дослідженнях Н. Мілграм і Р. Тенне вдосконалили викладену вище класифікацію, об'єднавши представлені п'ять типів прокрастинації у дві групи: прокрастинація у виконанні завдань і прокрастинація в ухваленні рішень [5].

Спробу знайти позитивні, ресурсні сторони прокрастинації зробили А. Х. К. Чу і Дж. Н. Чой, виділивши пасивних і активних прокрастинаторів: пасивні відкладають виконання завдань через різні негативні переживання (хворобливий перфекціонізм, тривога, страхи, нерішучість), активні відкладають навмисно – їм комфортно працювати під тиском відповідальності за результати, в умовах стислих термінів.

Згідно з поглядами Дж. Р. Феррарі, було запропоновано ще одну класифікацію. Основу даної типології склали стратеги поведінки людей у ситуації відкладання:

1. «Шукачі гострих відчуттів» вважають за краще відкладати виконання будь-якої роботи, бо їм подобається відчувати енергетичний підйом, який вони переживають, виконуючи все в останній момент.

2. «Нерішучі» прокрастинатори, постійно відкладають ухвалення навіть незначних рішень через страх відповідальності за результат. Для них працює наступний логічний ланцюжок: поки рішення не прийняте, немає ймовірності припуститися помилки і отримати незадовільні результати. Найчастіше такі люди схильні до перфекціонізму.

3. «Унікаючі» прокрастинатори, що характеризуються прагненням до уникнення спочатку неприємних завдань, а потім позитивних або негативних оцінок оточуючих [6].

Прокрастинація являє собою складний феномен, що містить у собі 3 основні компоненти:

- поведінковий;
- когнітивний;
- емоційний [7].

Поведінковий компонент прокрастинації розглядається як форма навчання, як поведінка, що багато разів підкріплюється. Педагоги, зазвичай, мають тенденцію уникати завдань, які вони вважають неприємними, і включаються в діяльність, особливо короткострокову, яка їм здається більш вартісною.

Когнітивний компонент. Прокрастинація може бути результатом когнітивних порушень. Вона не пов'язана з рівнем інтелекту і здібностями. Проте у прокрастинаторів виявлені ускладнення у сприйнятті і адекватній оцінці часу.

Прокрастинація тісно взаємопов'язана з емоціями, внаслідок чого в її структурі також можна виділити емоційний компонент, що містить в собі такі прояви як імпульсивність, неврівноваженість, тривожність, страх невдачі.

Психологічна корекція прокрастинації повинна включати цілий комплекс різних заходів. На першому етапі доцільно провести діагностичне дослідження індивідуально-особистісних властивостей і особливостей педагогів для виявлення рівня їх самооцінки, ступеня вираженості прокрастинації.

На наступному корекційному етапі, досить ефективна тренінгова робота з педагогами. Основна мета соціально-психологічного тренінгу «Подолання прокрастинації» полягає у вдосконаленні здатності до управління самомотивацією і часом, підвищенні рівня самооцінки у педагогів [8].

Завдання тренінгу:

- формування у педагогів уявлення про психологічний феномен прокрастинації, знання про ситуативні та особистісні детермінанти прокрастинації;

- формування умінь розпізнавати характерні ознаки і симптоми прокрастинації;

- розвиток готовності педагога до подолання прокрастинаційних стратегій;

- формування здатності застосовувати технології самоактивації в процесі професійної педагогічної діяльності;

- вироблення алгоритму дій з подолання прокрастинації.

В контексті тренінгу, за нашим переконанням, доречно застосовувати такі форми роботи: психологічне тестування, індивідуальні та групові завдання, дискусії, аналіз ситуацій, рольові ігри, вправи.

Тренінг складається з трьох основних блоків. Перший блок - теоретичний, в рамках якого педагогів знайомлять з феноменом прокрастинації на основі міні-лекцій, презентаційного матеріалу, дискусій, методу асоціацій і т. ін..

Другий блок - рефлексивно-оціночний полягає в здійсненні аналізу рівня самооцінки, ступеня прояву прокрастинації у педагога.

Третій блок - корекційний, що включає кілька етапів. На першому етапі робота ведеться у напрямку зміцнення самооцінки педагога. Також проводиться повний аналіз слабких і сильних сторін особистості педагога.

Другий етап пов'язаний з підвищенням рівня саморегуляції педагога.

Третій етап спрямований на підсилення мотивації до досягнення поставлених цілей, усвідомлення педагогом своїх внутрішніх ресурсів.

Висновки. Здійснене дослідження дозволяє зробити висновок, що розуміння суті феномену прокрастинації, знайомство з основними детермінантами прокрастинації, тренінгова робота та інші методи, які спрямовані на усвідомлення і подолання прокрастинації, стають для педагогів ресурсом подальшої усвідомленої самостійної особистісної роботи, що служить самореалізації та розкриттю творчого потенціалу.

Список використаних джерел.

1. Тронь Т. М. Феномен прокрастинации: причины возникновения // Психология. Историко-критические обзоры и современные исследования. 2017. Т.6. № 2А. С. 88-95.
2. Burka J., Yuen L. Procrastination: Why you do it, what to do about it. Cambridge: Da Capo, 1983. 336 p.
3. Шемякина О. О. Влияние прокрастинации на уровень стресса у студентов // Психология и право. 2013. №4. URL: <http://psyjournals.ru/psyandlaw/2013/n4/66242.shtml>
4. Чернышева Н. А. Прокрастинация: актуальное состояние проблемы и перспективы изучения // Вестник ПГГПУ. 2016. №1 С. 17-26.
5. Milgram N., Tenne R. Personality correlates of decisional and task avoidant procrastination// European Journal of Personality. 2000. №14. P. 141-156.
6. Ferrari J. R. Self-handicapping by procrastinators: Effects of task importance and performance privacy: Doctoral dissertation, Adelphi University, Garden City. NY, 1990.
7. Ковылин В.С. Теоретические основы изучения феномена прокрастинации // Личность в меняющемся мире: здоровье, адаптация, развитие. 2013. №2. С. 22-41.
8. Єременко Л. В. Реалізація принципів і методів формування соціальної компетентності особистості в груповій тренінговій роботі // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди» : Зб. наук. праць К.: Гнозис, 2013. Дод. 2 до Вип. 31. С. 397-403.

Yeremenko L. V. Procrastination as a behavior's aspect of teacher and ways to overcome it.

Summary. The review of researches of the prokrastination's phenomenon, approaches to classification of a prokrastination is presented in this article. In the article the reasons of emergence of a prokrastination are also analyzed, its structural organization, the algorithm of its overcoming is presented.

Key words: phenomenon of prokrastination, prokrastinator, perfectionism, coping-strategy, training, self-assessment.